

O »špiljarskim« zaslugama Dragutina Hirca

(povodom 150 godina rođenja)

Vlado Božić

Tvorac hrvatske riječi »špiljarstvo« i najplodniji hrvatski planinarski pisac starije generacije, Dragutin Hirc, rođio se prije 150 godina, pa je ta obljetnica prigoda da se detaljnije upoznamo s njegovim životom i radom.

Rođen je 16. travnja 1853. u Zagrebu, gdje je polazio osnovnu i učiteljsku školu. Kao učitelj službovao je u Lukovdolu, Sisku, Bakru, Lepoglavi, Osijeku i Zagrebu. Godine 1892. ondašnja ga je Vlada poslala na studij zoologije i botanike na sveučilište u štajerski Gradec (Graz) koji je završio s odličnim uspjehom. Radio je potom u Zagrebu, gdje je 1899. izabran u redakcijski odbor djela koje je Vlada namjeravala objaviti pod naslovom »Austro-Ugarska monarhija u riječima i slikama«. Za to je djelo Hirc imao mnogo materijala, jer je već bio objavio knjige o Bakru, Hrvatskom primorju, Zagrebu i okolici, a pripremao je knjigu o Plitvičkim jezerima i Lici. Tada je postao profesor na Muškoj učiteljskoj školi u Zagrebu, a 1901. imenovan je savjetnikom Sveučilišne biblioteke u Zagrebu i botaničarom u Botaničkom zavodu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je 1908. umirovljen. Umro je 1. svibnja 1921. u Zagrebu.

S planinama i planinarenjem Hirc se upoznao još u djetinjstvu. Prvi planinarski izlet bio mu je preko Medvednice u Hrvatsko zagorje kada, mu je bilo tek 12 godina. Od tada pa do smrti mnogo je putovao i planinario. O svim izletima vodio je dnevnik pod naslovom »Moji puti«, u koji je bilježio sve zanimljivo. Tako se počela stvarati bogata arhiva podataka za kasnije objavljivanje brojnih putopisnih, planinarskih, literarnih i drugih članaka i knjiga. Manje priloge počeo je objavljivati već 1873. u dnevnim listovima (imao je tada 20 godina i tek je postao učitelj), a od 1875. veće i značajnije članke i knjige.

Zanimala ga je geografija, botanika, zoologija, špiljarstvo, alpinizam, etnografija, folklor, jednom riječju sve što je nalazio u planinama i prirodi uopće. Svoje je članke objavljivao u svim ondašnjim dnevnim listovima (za njegove su se članke otmale sve

redakcije), u raznim posebnim izdanjima i u radovima JAZU.

Bio je član HPD-a i prvi urednik časopisa »Hrvatski planinar« (od 1898. do 1905.), u kojem je i sam mnogo pisao. Tu je objavio 52 stručna planinarska članka i 116 manjih priloga. Lista njegovih objavljenih djela (od članaka i manjih priloga u raznim listovima do posebnih izdanja - knjiga), sadrži ukupno oko 1070 naslova. Članke je objavljivao i izvan Hrvatske, pa je točan broj svih njegovih djela vrlo teško utvrditi. Po broju objavljenih djela planinarskog i putopisnog sadržaja Hirc je naš najplodniji pisac (po broju objavljenih djela jedini mu je ravan dr. Željko Poljak). Šteta što ga je smrt spriječila da dovrši još nekoliko djela koja je pripremao za ti-

sak pod naslovima »O Dalmaciji«, »Po Kvarneru i kvarnerskim otocima«, »Čudesa hrvatskog krasa«, »Naša podzemna hidrografija« i »Građa za geomorfološku terminologiju«.

U njegovom svestranom proučavanju i opisivanju prirode značajno mjesto zauzimaju špilje. Na mnogim je izletima i putovanjima došao do njih, ali nije zastao pred ulazom već je i sam ulazio u njih i istraživao ih. Kako u njegovo vrijeme u Hrvatskoj još nije bilo organiziranog istraživanja špilja, pa prema tome ni nekog većeg iskustva u tome, to je za istraživanje pojedinih špilja (u jame nije ulazio) za suistraživače koristio svoje pratiocce. Sve što je vidio i doživio opisao je i objavio. Ako je smatrao da nešto ne može dobro opisati riječima, zamolio je svoje suputnike da to nacrtaju. Tako su gotovo sva njegova značajnija putopisna djela ilustrirana najprije crtežima, a poslije i fotografijama.

Njemu dugujemo zahvalnost što je objavio i prvi grafički prikaz (crtež) unutrašnjosti jedne špilje u Hrvatskoj (izuzimajući uljenu sliku Modre špilje Eugena von Ransonneta 1890., osvijetljenu danjim svjetlom). U knjizi »Gorski kotar« (Zagreb 1898) na 102. stranici objavio je sliku koja prikazuje dvojicu istraživača duboko u špilji Hajdovoj hiži u Gorskom kotaru. Sliku je izradio akademski slikar Vaclav Anderle, česti suputnik i ilustrator Hirčevih djela.

Ta je slika višestruko zanimljiva. Po prvi puta prikazane su sige u jednoj špilji u Hrvatskoj (stalagmiti i stalaktiti), i po prvi puta je prikazana oprema kojom su se koristili ondašnji istraživači. Za rasvjetu su istraživači imali baklje (vidi se da su davale dobro svjetlo, ali su mnogo dimile), a za osiguranje (pridržavanje kod spuštanja) na strmim dijelovima špiljskog kanala uže. Hirc i Anderle su Hajdovu hižu posjetili 14. svibnja 1885. kada je i nastala ova slika. Ta je slika ujedno i jedina u svim Hirčevim djelima koja prikazuje duboku unutrašnjost špilje. U kasnijim djelima, nekim člancima i u knjizi »Prirodni zemljopis Hrvatske« (Zagreb 1905) objavio je više fotografija ulaznih dijelova špilje (izvana prema unutra i iznutra prema van - sve uz danje svjetlo), ali nažalost nigdje nije objavio tko je i kada snimio te fotografije.

Hirc nije samo posjećivao i opisivao špilje, već je pisao i o povijesti njihovih istraživanja. Uspoređivao je tu djelatnost kod nas s djelatnošću u drugim zemljama (Mađarskoj, Austriji i Češkoj). Govoreći o toj djelatnosti nazvao ju je »ŠPILJARSTVOM«, s napomenom da je ona u Hrvatskoj tek u začetima. Napomenuo je da je u Beču već 1880. bio osnovan »Špiljarški skup« (Verein für Höhlenkunde) te da bi ga, radi razvoja »špiljarstva«, trebalo osnovati i kod nas.

Iz brojnih njegovih objavljenih djela vidljivo je da je dobro poznao naše kraško podzemlje i da je bio sposoban opisati ga na popularan način, ali i znanstveno obraditi. Nažalost, njegovi znanstveni radovi o našim špiljama ostali su zapisani u njegovim još neobjavljenim djelima.

Iz njegove bibliografije može se ustanoviti da je mnogo putovao po cijeloj Hrvatskoj, ali i po susjednim zemljama. Opisao je gotovo detaljno Gorski kotar, Liku, Hrvatsko primorje, Dalmaciju s otocima i Slavoniju, ali je vrlo malo pisao o Vele-

Najstariji prikaz speleološkog istraživanja u Hrvatskoj, objavljen 1898., crtež Vaclava Anderlea

bitu, tek nekoliko članaka, što začuđuje jer se zna da je toliko volio planine.

Od ukupnog broja objavljenih radova relativno ih je malo s naslovom iz kojega se može zaključiti da obrađuje podzemlje, ali ih ima mnogo u kojima se, uz ostalo, spominju špilje, jame, rijeke ponornice i drugo vezano uz podzemlje. Zbog toga treba svaki Hirčev članak čitati vrlo pažljivo jer će se u mnogima naći korisnih podataka o našem podzemlju. Bibliografija Hirčevih radova neiscrpna je riznica podataka o špiljama i jamama u našim kraškim predjelima (smatrao je da ih ima najmanje 500), pa se i današnje generacije speleologa nje još uvijek mnogo koriste.

Budući da Hircu istraživanje špilja nije bila jedina planinarska djelatnost, ne možemo reći da je bio samo »špiljar«, već, uz ostalo, i špiljar. Svojem pisanjem neobično je mnogo pridonio razvoju spelologije u Hrvatskoj.

POPIS ČISTO SPELEOLOŠKIH ČLANAKA:

- Špilja Samograd kod Perušića, Napredak, 1875, str. 275-280
- Samograd kod Perušića, Viena, 1875, str. 580-582 (za ovaj je članak dobio književnu nagradu)
- Bonetova pećina, Galeb, 1879, br. 2
- Špilje na hrvatskom krasu, Hrvatska vila, 1884, str. 634-637 i 650-652
- Put na Bledsko jezero i Zeleni vir, Hrvatska vila, 1884, str. 745-747 i 763-765
- Hajdova hiža, nova špilja u Hrvatskoj, Napredak, 1886, str. 9-12, 26-28, 75-79 i 93-96
- Volinska špilja, Pobratim, 1890, str. 220
- Vindija, vanredna špilja u Hrvatskoj, Narodne novine, 1891, br. 215, 216 i 217
- Podzemno istraživanje ponornice Rijeke, Narodne novine, 1893, br.n38 i 41
- Okolica ogulinska s osobitim osvrtom na podzemnu hidrografiju, Narodne novine, 1895, br. 173-177
- Ledenica u Dobšinu, Pobratim, 1897, str. 220-221
- Špilja Samograd kod Perušića, časopis Plitvička jezera, 1898, str. 39

- Baradla, najveća špilja u Evropi, Pobratim, 1898, br.16, str. 252-253
- Pogled u podzemni svijet domovine, Hrvatski planinar, 1899, str. 36-39, 56-60 i 120-123
- Nekoje znamenite pećine u Hrvatskoj, Nada, Sarajevo, 1900, str. 307-309, 328-331, 345-347, 362-363 i 378-379
- Vode ponornice u Gorskot kotaru, Prosvjeta, 1900, str. 224-226
- Vrela i virovi u moru, Prosvjeta, 1901, str. 281-282
- Društvo za zaštitu kraskih krajeva, Prosvjeta, 1901, str. 580
- Ozaljska špilja, Hrvatski planinar, 1901, str. 14-15
- Put u ledenu jamu, Prosvjeta, 1902, str. 446-471

Ponor Gerovčice - crtež Vaclava Anderla iz knjige »Gorski kotar«

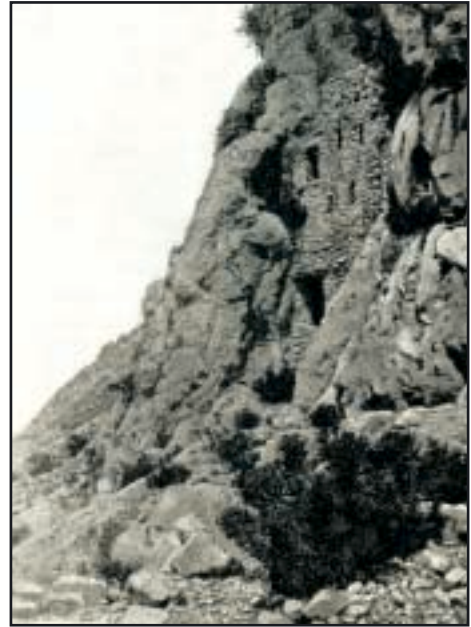
- Dunav je rijeka ponornica i spada u dva pomorja, Narodne novine, 1903, br. 173
- Špilje ledenice, Pobratim, 1903, str. 44-45
- Podzemne gore i planine, Prosvjeta, 1903, str. 199
- Prizor sa ponornice Dobre, Prosvjeta, 1903, str. 320-231
- Ogromna špilja, Prosvjeta, 1903, br. 8
- Kako da ispitamo podzemni tok naših voda ponornica, Prosvjeta, 1903, str. 387-388
- Zelengrad i Viline jame, Prosvjeta, 1903, str. 447-450
- Baničeva pećina na otoku Cresu, Ustavnost, 1909, str. 218

Osim u ovim člancima o špiljama i jamama, Hirc je pisao i u člancima koji nemaju speleološki naslov, ali ih je previše da se svi nabroje. Uz to, o brojnim špiljama i jamama pisao je u posebnim izdanjima - knjigama, i to:

- Putopisi, Bakar, 1878, str.1-142
- Hrvatsko primorje, Osijek, 1891, str. 1-301 (sa 75 slika)
- Vodič kroz grad Zagreb, zagrebačku okolinu i jubilarnu izložbu, Zagreb, 1891, str. 1-50
- Lijepa naša domovina, sv.I, Zagreb, 1891, str. 1-140
- Lijepa naša domovina, sv.II, Zagreb, 1893, str. 1-101
- Gorski kotar, Zagreb, 1898, str. 1-175 (sa 94 slike)
- Lika i Plitvička jezera, Zagreb, 1900, str. 1-163 (sa 55 slika) - reprint Rijeka, 1996.
- Prirodni zemljopis Hrvatske, Zagreb, 1905, str. 1-721 (s mnogo slika i karata)

Objavljene biografije o Dragutinu Hircu:

- Anonimus: In memoriam Dragutin Hirc, Jutarnji list, 1921, br. 137, str. 2
- Josip Poljak: Prof. Dragutin Hirc, Hrvatski planinar, 1924, str. 176-182

Obrambena pećina kod Jesenice u Poljicama, fotografija nepoznatog autora sa 689. stranice Hirčevog »Prirodnog zemljopisa Hrvatske«

- Željko Poljak: Hirc Dragutin, Hrvatsko planinarstvo, 1975, str. 83 i 285

O Dragutinu Hircu još su pisali: M. Vuković, J. Milaković, V. Deželić i S. Širola.

A FEW WORDS ABOUT DRAGUTIN HIRC'S »CAVING« MERITS

The most prolific Croatian mountaineering writer and also the creator of Croatian word »špiljarstvo« (caving) was born in Zagreb in 1853. He completed zoological and botanical studies and worked as a teacher in many Croatian towns from Bakar to Zagreb. In 1901 he was appointed a councillor of the University Library and a botanist to the Botanic Institute of the Zagreb University where he was retired. He died in Zagreb in 1921.

When he was 12 years old he started mountaineering and keeping his travel-journal. He travelled throughout Croatia and visited almost all its mountains and also many in abroad. He was interested in anything he found in mountains and thus in caves also. He entered and described many caves but not pits. He wrote eight books and dedicated in each of them a part of the text and photographs to caves. He published over thousand articles altogether, out of which forty only on caves. Unfortunately, many of his works remained either unfinished or unpublished. He also wrote about the history of cave researching and in 1905 he created the word »špiljarstvo« (Croatian word for the international word »speleology«). In 1898 he published a book about Gorski Kotar which contained a photograph of the researching of »Hajdova hiža« Cave. This is the oldest known photo showing dripstones and the equipment used at those times.